

Branden als beheermaatregel

Verlag veldwerkplaats ----*Droog zandlandschap*

't Harde, 16 september 2010

Inleiders: Joost Vogels (Stichting Bargerveen), Roland Bobbink (B-ware) en Brand Timmer (Defensie)

Branden werd vroeger wel gebruikt als beheermaatregel voor heide. Verschillende terreinbeheerders lopen rond met het idee dit weer te gebruiken als (goedkoper) alternatief voor plaggen. Maar werkt het wel en hoe voer je dat praktisch gezien uit? Op het artillerieschietkamp in 't Harde bezoeken we terreinen waar al jaren ervaring is met branden. In dit terrein is plaggen niet mogelijk vanwege de gevaren van onder andere blindgangers, granaten die niet zijn afgegaan. Een snel brandje er overheen kan geen kwaad, maar als er een graafmachine op stuit, overleeft de machinist dat in het ergste geval niet.

Wel of niet branden

Joost Vogels (Stichting Bargerveen) vertelt, mede namens Roland Bobbink (B-ware), over hun bevindingen zoals die ook zijn samengevat in het OBN-preadvies 'Branden als EGM-maatregel' (zie Meer info onderaan dit verslag). Hij begint met een aantal argumenten om wel of niet te branden:

Wel Branden

Heide: beter dan maaien
Terugdringen vergrassing
Verjonging van heide
Sturen van begrazing
Diversiteit van maatregelen
Positieve effecten op fauna
Positieve effecten op flora

Niet branden

Niet effectief tegen vermessing
Werkt vergrassing in de hand
Kan uit de hand lopen
Vrees voor "behulpzame burgers"
Negatieve effecten op fauna
Negatieve effecten op flora

Duidelijk is dat branden alleen kan in de winter, vanwege de Flora- en faunawet. Vervolgens legt Vogels uit van hoeveel factoren de temperatuur tijdens een brand afhankelijk is (bodem, wind, vochtgehalte strooisel, enzovoorts). Maar duidelijk is dat je de intensiteit van de brand grofweg op twee manieren kunt sturen: door de temperatuur of door de brandduur aan te passen. Daarbij is er een heel belangrijke voorwaarde: de vegetatie moet droog zijn, dus na minstens een week droog weer. Vervolgens moet je goed controleren of het inderdaad droog is. 'Beter niet gebrand, dan slecht gebrand', is het devies, en dat kan betekenen dat je 1, of zelfs 2 jaar moet wachten.

Vervolgens kun je kiezen uit branden met de wind mee of tegen de wind in. Tegen de wind in ('backfire') geeft een hogere intensiteit de bodem in, en een lagere in het strooisel. Daarmee is een *backfire* geschikt als het doel is zoveel mogelijk stikstof te verliezen door strooisel mee te branden. Branden met de wind mee ('headfire') geeft een hoge intensiteit in de strooisellaag, maar heeft door het korte, hevige karakter nauwelijks invloed op de bodem. Dat maakt een *headfire* vooral geschikt voor vegetatieverjonging.

Over de effecten van ongecontroleerde zomerbranden is het een en ander bekend: als stroomt af (wat als voordeel heeft dat je diversiteit krijgt), het zand wordt hydrofoob, de fysische eigenschappen veranderen, de zaadbank is volledig weg en de ondergrond steriel.

Doel: N-verwijdering

Er is niet zo heel veel bekend over branden als maatregel. Duidelijk is dat een gecontroleerde winterbrand 100-170 kg N/ha verwijderd. De heersende N-depositie is 20 kg/ha, dus als het doel N-verwijdering is, zou je elke 5 jaar moeten branden, wat niet echt een duurzame oplossing is. Voordeel is wel dat je selectief stikstof verwijderd, en dat je de kationen behoudt. Mocht de N-depositie in de toekomst verder verlagen, dan kan het interessant worden. In dat opzicht is Nederland lastig te vergelijken met andere landen, met een hele andere N-depositie.

Doel: heideverjonging

Branden is veelbelovend als het doel heideverjonging is. Daarbij is bekend dat struikheide jonger dan 15 jaar na branden weer snel vegetatief uit kan lopen. Oudere heide moet regenereren vanuit zaad, wat uiteraard langer duurt. Het is dus slim om oude en jonge heide te mengen bij branden. Verder is wel duidelijk dat je in Nederland na branden moet begrazen, anders krijg je toch weer (her)vergrassing. Die grazers zoeken de brandvlakken vanzelf op, omdat de voedingswaarde van de grassen daar hoger is.

Fauna

Om te weten wat de effecten op fauna zijn, is het belangrijk te weten welke soorten er zitten. Logischerwijs is branden schadelijker voor dieren die in de vegetatie zitten, dan voor dieren die kunnen vliegen of ondergronds overwinteren (evt. als ei). Om herkolonisatie te stimuleren, geldt (net als bij plaggen) dat je brandvlakken niet te groot moet maken (een kwart tot een halve hectare) en liever in banen dan in vierkanten moet branden, zodat de afstanden korter zijn. Na branden zie je vaak een toename van het aantal insecten, en ook het aantal insectivore vogels.

Ruim een eeuw brandervaring

Brand Timmer (bos- en natuurbeheerder Dienst Vastgoed Defensie) vertelt dat op het artillerie-schietkamp (4500 ha, in gebruik sinds 1875) nog veel blindgangsters uit de Tweede Wereldoorlog liggen, toen de Duitsers het gebied gebruikten. Plaggen is te gevaarlijk, en daarom wordt al heel

lang grootschalig gebrand: 1700 ha, verdeeld in 52 blokken wordt liefst 1x per 8 jaar gebrand. In de praktijk is het 1x per 13-14 jaar. Ouder willen ze liever niet, omdat heide dan lastig regenerereert. De blokken zijn 0,5 tot 75 ha, en moeten aan 3 kanten omsloten zijn door wegen of zand. Defensie heeft een speciale vergunning van LNV aanvullend aan de gedragscode, want de maximale eis van 0,5 ha werkt hier niet.

Branden heeft als doel verjonging en het tegengaan van vergrassing. Het gebeurt met de wind mee ('headfire') in februari-maart, met een natte of bevroren ondergrond, windkracht 3-6 uit de juiste richting (vanwege gevaar van rook op de snelweg) en helder weer ('schaatsweer'). Meestal branden ze vanaf 12 uur (dan is de dauw en rijp eraf) tot donker. Om te voorkomen dat bijvoorbeeld de biggen van wilde zwijnen verbranden, is men verplicht het gebied 's ochtends met honden te doorlopen. Als er bijzondere soorten zoals klokjesgentianen voorkomen, houden ze die vrij. Na afloop vindt er begrazing plaats door edelherten. Zij vreten alleen jonge hei, en grazen graag op de brandplekken in de winter tot de vroege zomer; als de heide eenmaal bloeit, wordt ze nauwelijks nog door edelherten begraasd.

Er wordt eerst een grens voorgebrand van 20 meter, en als er een bosrand is, wordt die natgehouden. Na een voorbereiding van anderhalf uur, brandt een gebied van 40 ha bij gunstige wind in een half uur af. Er zijn altijd zes auto's aanwezig van Defensie's eigen bedrijfsbrandweer, met zes tot zeven man per auto.

De juiste brandervaring

Daarmee komt Timmer op het grootste probleem voor branden als beheermaatregel: buiten Defensie hebben brandweerkorpsen er niet veel ervaring (meer) mee. Het korps NO-Gelderland oefent regelmatig samen met de brandweer van het ASK in het kader van een brandpreventieplan. Er zijn slechts enkele burgerkorpsen, vooral op de Veluwe, die ook brandweerauto's hebben met vierwielaandrijving. Het brandweerkorps van Defensie werkt veel samen met andere korpsen, maar is niet beschikbaar om te assisteren bij brandmaatregelen buiten Defensieterrainen.

Per legertruck het veld in

In een legertruck rijden we vervolgens naar vijf verschillende plekken

Het linkergedeelte is 8 jaar geleden gebrand, en het rechterdeel 3 jaar geleden.

Op deze locatie wordt al meer dan 100 jaar brandbeheer gevoerd en er is nauwelijks geplagd waardoor hier een podzol heeft kunnen ontstaan. Hier wortelt de heide dus in een 'rijkere' bodem, met directe gunstiger gevolgen voor de heide plant en organismen die hiermee samen leven in vergelijking met heide die bij een plagbeheer op een schralere bodem staat.

Oldebroekse Heide nabij de Wezeperberg. Deze is op 11 maart 2010 gebrand, en heeft dus dit jaar zelf alweer gebloeid (dat is niet altijd het geval).

Dit is hetzelfde perceel als hierboven waarbij het oudere deel in de vorige brandcyclus, dus een jaar of acht a tien geleden niet is afgebrand (er blijven wel eens stukken midden in een perceel staan en deze zijn dus ongeveer een jaar of 20 oud). Is dus gebrand op 11 maart 2010. De leeftijd hier op de voorgrond is meer dan 20 jaar en door het ontbreken van knopen op deze leeftijd treedt er bijna geen vegetatieve hergroei op, slechts een klein percentage van de planten loopt weer uit. Voordeel is dat dit naast de jongere delen na een aantal jaren een mooie structuurvariatie geeft. In tegenstelling tot de 'VVV-heide' die het branden van eenvormige jongere percelen doorgaans oplevert, krijgen ook bijvoorbeeld heidegrassen hier een kans.

Ook hier is twee jaar geleden oude heide van meer dan 20 jaar oud gebrand, waardoor hergroei op zich laat wachten. Links Roland Bobbink, in het midden Joost Vogels, rechts Brand Timmer.

De deelnemers vragen zich af wat dat nou kost, branden als beheermaatregel. En dan met name als je niet zelf een brandweerkorps hebt, zoals Defensie. De conclusie is dat het interessant is als de plaatselijke brandweer het als oefening kan beschouwen, zodat er geen kosten mee gemoeid zijn. Maar het mag duidelijk zijn dat 'zomaar even branden' niet aan de orde is. Er komt heel wat bij kijken! Goed bestuderen van het OBN-advies Branden als beheermaatregel (zie hieronder) is geen overbodige luxe.

Overigens zijn er meer beheermaatregelen mogelijk, zoals het maaien van heide. Timmer verkoopt heidemaaisel voor €75/hectare naar Rusland als biofilter. Vroeger gebruikten boeren heidemaaisel wel als structuurrijk voedsel voor hun vee, of om borstels te maken.

Meer informatie:

Relevante documenten: OBN-advies 'Branden als EGM-maatregel'

(http://dt.natuurkennis.nl/uploads/dk117_O_Branden_als_EGMmaatregel.pdf)

Joost Vogels, Stichting Bargerveen, j.vogels@science.ru.nl

Roland Bobbink, B-ware, R.Bobbink@science.ru.nl

Brand Timmer, Defensie, B.Timmer@mindef.nl

